ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2025. október 13.

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

KÖZÉPSZINTŰ ÍRÁSBELI VIZSGA

JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓ

OKTATÁSI HIVATAL

A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!

A vizsgázó teljesítményének értékelését nem befolyásolhatja sem az, ha az értékelő személyes **értékítélete** eltér a feladatban tárgyalt probléma, kérdés, jelenség általánosnak tekinthető megítélésétől, sem az, ha a vizsgázó **véleménye** eltér az általánosnak tekinthető megközelítéstől.

A szövegértési-nyelvi feladatsor megoldásának értékelése, pontozása

- A válaszokra csak a javítási-értékelési útmutatóban megadott pontszámok adhatók. A feladatlap közli a konkrét feladatoknak megfelelő kritériumokra kapható részpontszámokat. Fél pont nem adható.
- A hiányzó válasz minden esetben 0 pont.
- A javító tanár a dolgozatban jelölje és pontozza a helyesírási hibákat, és a pontszámot adja hozzá a szövegalkotási feladat helyesírási pontszámaihoz. A helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
- A javító tanár csak az útmutatóval lényegében egyező tartalmú választ értékelheti pontokkal. A megfogalmazás természetesen eltérhet a javítási útmutatótól. Több helyes válasz esetében a lehetőségek vagy külön sorban szerepelnek, vagy / jel különíti el őket egymástól.
- Amennyiben a vizsgázó a feladatban előírtnál több választ ír, akkor az első (megadott számú) megoldást kell figyelembe venni.
- A pontozásban figyelembe kell venni a felelet megfogalmazását is, amennyiben ezt az útmutató előírja.

SZÖVEGÉRTÉSI-NYELVI FELADATSOR

Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre! Bizonyos feladatok végén zárójelben közöljük, hogy mely szövegrészlet(ek) alapján kell válaszát megadnia.

Csorba László: Brassai Sámuel. Az utolsó erdélyi polihisztor

(1) *„Látod, tisztelt publikum, ezt a szép hószínű szakállat és hószín hajfürtöket?”* A nemzet nagy mesemondója, Jókai Mór mutat rá e szavakkal egy olyan arcra, mintha a bibliai idők pátriárkáit látnánk. De máris jön a csattanó: *„No hát tudd meg, hogy ennek minden szála külön tudományban őszült meg! Brassai mindent tud, amit csak tudni lehet: philolog[1], philosoph[2], matematicus, botanicus[3], criticus, historicus, grammatikus […] belletrista[4], jurista[5].”*

(2) Lehetséges valóban, hogy valaki ennyi tudományban nemhogy műkedvelő, de valódi szellemi alkotásra képes szakember legyen? Ma már aligha, de a 19. században még akadt ebből a különös fajtából. Közéjük tartozott Brassai Sámuel, akit kortársai igazi „egyetemes” tudósnak tartottak – a régi magyar nyelven így hívták a polihisztort. Tudása ugyanis felölelte az ismeretek „egyetemét”, vagyis a különváló szakterületek olyan nagy számát, hogy az a csodálkozó közönségben a teljesség élményét keltette.

(3) Születési idejéről eltérő adatokat őriznek a kézikönyvek, és kicsit ő maga is ludas abban, hogy van ekörül némi homály. Tudjuk, a legkiválóbb tudóst is megkísérti nagy néha a hiúság ördöge… Nos, kedvelt tanítványától, a jeles historikus Kőváry Lászlótól tudjuk, hogy 1897. június 3-án a már halálát

[1] Philolog: filológus: a) valamely nép/csoport nyelvével foglalkozó tudós, b) irodalomtudós (forráskritika, szövegkritika, szövegelemzés).
[2] Philosoph: filozófus
[3] Botanikus: tudós, aki növénytannal foglalkozik
[4] Belletrista: szépíró
[5] Jurista: jogász

közeledni érző Brassai a barátainak úgy nyilatkozott: valójában 1797. június 15-én született! A hírt örömmel dobra verték, és mindjárt országos ünnepség kerekedett belőle.
(4) A kolozsvári egyetemet képviselő Farkas Lajos rektor ugyan a dátum helyességében kételkedők közé tartozott, de szeretetteli szavak kíséretében ölelte át professzortársát: „*Nem az igazi nap a mai, de azért mi is kívántuk a mi mély és őszinte jókívánságunkat kifejezni, s azt kívánjuk, hogy az igazit az általunk tervezett módon, és nem így, az ágyban, megünnepeljük."* Erre azonban már nem került sor, Brassai előérzete pontos volt: az ünnepség után kilenc nappal – ahogy az *Erdélyi Múzeum* búcsúcikke írta – *„a kolozsvári Vöröskereszt Kórházban az élők közül a halhatatlanok sorába költözött át."* Ma úgy tartjuk nyilván születési adatait, hogy Torockószentgyörgyön született 1800. február 13-án, és Kolozsvárt halt meg 1897. június 24-én.
(5) Azon fölmenőjének, aki asztalosként a torockói székely unitáriusok körében telepedett meg, eredetileg Welmes volt a családi neve, tehát az erdélyi szászság köréből származott, ám mivel a környezete tudta, hogy melyik városból érkezett, fölváltotta azt a Brassai elnevezés. Édesapja, Brassai György, unitárius lelkész volt, aki feleségét, egy Torockó-vidéki székely menyecskét szintén unitárius lelkészcsaládból választotta. A természettudományok, a nyelvek és a zene szeretete már a családi házban műveltségének alappillére lett. Az alsóbb iskolák után azonban az egyetem helyett – azt nem bírta el a családi kassza – autodidakta módon gyarapította tudását, miközben jeles nagyúri famíliáknál nevelőként kereste kenyerét.
(6) Már ekkor egyre többet publikált, elsősorban oktatási és tanításmódszertani cikkeket, továbbá tankönyveket, így tekintélye, elismertsége 1837-re olyan széleskörűvé vált, hogy ez évben meghívták a kolozsvári unitárius főiskola tanárának. Történelmet, földrajzot, matematikát, természettudományokat, bölcseletet tanított, miközben botanikai munkássága már a határon túl is figyelmet keltett. Ugyanezen évben választották a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává (1865-ben lett rendes tag, 1887-ben tiszteletbeli tag). Kiemelkedő pedagógusi tehetségét a tanítás módszertani kérdései iránti érdeklődése is jelezte, mégpedig olyan átfogó igényességgel, hogy javaslatára 1841-ben az unitárius főiskolán teljes tanügyi reformot hajtottak végre. Ennek során az oktatás nyelve a latin helyett a magyar lett, bevezették a szakrendszerű tanárválasztást, és nevelési bizottságot állítottak fel.
(7) A szabadságharc idején végzett tevékenységéről nem sokat tudunk: azt a szórványosan felbukkanó adatot, hogy tisztként szolgált volna a híres erdélyi hadseregben, Bem tábornok oldalán, a hadtörténészek nem tudják dokumentumokkal alátámasztani. Ám a küzdelem leverése után jobbnak látta egy időre elhagyni Erdélyt. 1850-ben Pesten vállalt tanári állást.
(8) 1859-ben unitárius felei ismét a kolozsvári főiskola tanárává szólították, az Erdélyi Múzeum-Egyesület pedig igencsak polihisztornak való feladattal bízta meg: legyen a múzeum igazgatója és egyben a természetrajzi tár őre. A pesti „száműzetés" után tehát Brassai professzor újra fölbukkant a Szamos partján, beköltözött a Mikó-kertbe, és a következő években a szép parkot igazi fűvészkertté alakította át.
(9) A kettős megterhelés persze még neki is sok volt, így 1862-ben lemondott az unitárius főiskolán betöltött tanári állásáról. A végtelenül puritán ember búcsúzóul azzal lepte meg kollégáit, hogy a fizetéséből megspórolt 1000 Ft-ból alapítványt tett a kollégium javára. Önzetlensége örökre hívévé tette Herman Ottót is, akinek tudósi karrierjét azzal indította el, hogy a saját 1000 Ft-os múzeumigazgatói járandóságából önként átengedett 300 Ft-ot a fiatal ornitológusnak[6], hogy Kolozsvárra költözve a múzeumi állattár mindenese lehessen.
(10) 1872-ben, túl a hetvenen, Brassai „igazi" egyetemi professzor lett: a frissen megnyíló kolozsvári tudományegyetemre hívták meg az elemi matematika rendes tanárának. Az igazgatásba is befogták: előbb rektorhelyettes lett, később az egyetem rektora[7]. A matematika mellett tanított szanszkrit nyelvet és összehasonlító indogermán nyelvészetet is (a nyugati nyelveken kívül értett oroszul, törökül, héberül és szanszkritül is). 1884-ben ment nyugdíjba, ám ezt követően is foglalkozott tanítványokkal.
(11) Természetesen nincs mód akár csak számba venni, hány tucat területen gyarapította mázsaszámra tudományos tárgyismeretünket a kolozsvári professzor. Ám hangsúlyozni kell, hogy néhány területen olyan lángeszű megsejtésekre, szemléleti jelentőségű felismerésekre jutott, amelyek előtt napjaink tudománya is megemeli a kalapot.

[6] Ornitológus: madártannal foglalkozó tudós
[7] Rektor: az egyetem kinevezett vezetője (latin: „nevelő vezető", „kormányos")

(12) Ma a nyelvtörténészek úgy látják, hogy Brassai a maga közvetlen korát, sőt századát (!) megelőző teljesítményre volt képes a mondatközpontú nyelvértelmezés-nyelvelemzés terén. Kár, hogy ez a munkássága belül maradt a magyar nyelv kerítésén, nem szerzett róla tudomást az európai tudományosság, és így a nyugati strukturalista nyelvészet csak a 20. század második felében jutott el ugyanazokhoz az eredményekhez, amelyek Brassai rendszerének alapjául szolgáltak.
(13) Számára a nyelvészet olyan volt, mint a természettudomány: nyelvi tényeket figyelt meg, majd ezek szabályszerűségeit általánosítva törvényeket és rendszereket állított fel. Így győződött meg arról, hogy az ige és csakis az ige a mondatszerkezet legfontosabb, központi eleme. Mivel a nyelv a közös munkavégzés, a közös emberi tevékenységek összehangolására jött létre, természetes hát, hogy a cselekvést, történést kifejező ige játssza benne a központi szerepet.
(14) „A tudomány, elmésség s a logika fegyveres Góliátja" – Kőváry László jellemezte így Brassait, akinek érdemeit egyébként nem csak idehaza ismerték el.
(15) Aktivitását, mozgékonyságát majdhogynem haláláig megőrizte, mivel aszketikus életrendje jól megfért a modern testkultúra megfontolásaival. Szeretett gyalog utazni, és jól érezte magát az egyszerű emberek között. Ragaszkodott a maga kiszabott testmozgás napi elvégzéséhez: 5000 lépés, kilencvenéves kora után napi 3000 lépés volt a sétája.
(16) Halálát egész Kolozsvár és az erdélyi, illetve magyarországi tudományos élet is meggyászolta. A Házsongárdi temetőben kapott sírhelyet, amelyről – a nagy tudós elődre, Apáczai Csere Jánosra utalva – szellemesen és pontosan írja a neves történész, Márki Sándor: „*Apáczai és Brassai Magyarország két legnagyobb enciklopédistája. Kétszáz év választja el működésüket, talán csak arasznyi köz sírjaikat, egy pókháló szála sem föladataik tömegét."*

A feladatlap bázisszövege az eredeti forrásszöveg módosításával (rövidítésével, nyelvtani egyszerűsítésével), de az eredeti szöveg integritásának megtartása mellett jött létre.
Forrás: Csorba László (2019): Brassai Sámuel. Az utolsó erdélyi polihisztor. *Rubicon*, 2019. **30. évf.,** 12. sz. 58-65.

1. Döntse el, hogy az alábbi állítások közül melyek igazak az olvasott szövegre! Az igaz állításokat húzza alá!

a) A szöveg a **közéleti – hivatalos – <u>tudományos</u>** stílusrétegbe sorolható.
b) Az olvasott szöveg műfaja **riport – elbeszélés – <u>ismeretterjesztő tanulmány</u>**.
c) Az olvasott szöveg **Csorba László történész blogbejegyzése – részlet egy életrajzi könyvből – <u>egy folyóiratban megjelent írás.</u>**
Adható 3, 2, 1, 0 pont.

2. Határozza meg <u>pontosan</u> a szöveg alapján az alábbi fogalmakat! Idézhet is a szövegből!

a**) polihisztor**: több, különböző tudományterületen is maradandót alkotó tudós/tudós, akinek „tudása felölelte az ismeretek egyetemét", vagyis a különböző szakterületek nagy számát
Adható 1, 0 pont.

b) **botanika**: növénytan/a biológiának a növénytannal foglalkozó ága
Adható 1, 0 pont.

c) **enciklopédista**: több/átfogó tudományterületen jártas személy / sokrétű ismeretre kiterjedő tudással bíró személy
Adható 1, 0 pont.

3. Határozza meg a szöveg alapján, mely fogalmak meghatározását olvashatja az alábbiakban! (2, 5, 9)

a) Olyan személy, aki tudását, ismereteit önképzéssel szerzi meg/iskola nélkül, saját erejéből sajátít el dolgokat.
A (szövegben is előforduló) fogalom, kifejezés: autodidakta/autodidakta módon tanuló személy
Adható 1, 0 pont.

b) Egyszerű életmódot folytató, minden dísz, hivalkodás nélkül való feddhetetlen erkölcsű ember, akit a külsőségek nem érdekelnek.
A (szövegben is előforduló) fogalom, kifejezés: puritán
Adható 1, 0 pont.

c) Olyan személy, aki valamely szakmát, tudományágat nem hivatásból, hanem csak alkalomszerűen, kedvtelésből, időtöltésből művel.
A (szövegben is előforduló) fogalom, kifejezés: műkedvelő
Adható 1, 0 pont.

4. Mit jelentenek a szövegben előforduló alábbi szólások! (3, 11)

a) „A hírt örömmel dobra verték”: közhírré tették/kihirdették/elhíresztelték/széles körben ismertté tették
Adható 1, 0 pont.

b) „ő maga is ludas abban”: hibás, vétkes valamiben
Adható 1, 0 pont.

c) „megkísérti a hiúság ördöge”: a hiúság hibájába/vétkébe/bűnébe esett (Elfogadható a szövegbeli konkrét jelentés is: százévesnek akart látszani.)
Adható 1, 0 pont.

d) „megemeli a kalapot”: elismeri/tiszteli/tiszteleg előtte
Adható 1, 0 pont.

Más, helytálló megfogalmazás is elfogadható.

5. Mutassa be Brassai Sámuel szakmai életútjának három jelentős állomását a megadott szempontok szerint! Minden rovatba <u>új</u> – más rovatokban elő nem forduló – információ kerüljön! (6-10)

Évszám	Munkahely	<u>Egy</u> feladatkör / tevékenység (Csak egy feladatkört / tevékenységet nevezzen meg!)
1837	kolozsvári unitárius főiskola	történelem/földrajz/*matematika*/természet-tudományok/bölcselet tanára/tanár
1859	Erdélyi Múzeum/Erdélyi Múzeum-Egyesület	múzeumigazgató/természetrajzi tár őre
1872	kolozsvári tudományegyetem	egyetemi professzor/elemi *matematika* tanára/*matematikát* tanít /rektorhelyettes/rektor/szanszkrit nyelvet tanít/indogermán nyelvészetet tanít

Adható 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.
Egy információ **csak egyszer** fordulhat elő, pl. a *matematika* csak egyszer írható be a táblázatba, az 1859-es dátum mellé nem írható be újra a kolozsvári unitárius főiskola.
Minden rovatba **csak egy** információ írható. Amennyiben a vizsgázó többet ír, csak az első helyen beírt válaszát értékelhetjük.

6.
a) Milyen <u>kerek évfordulóra</u> készülhettek a pályatársak ünnepségsorozattal, ahogy arra Farkas Lajos rektor is utalt? (3,4)

Brassai Sámuel születésének századik évfordulóját szerették volna méltó módon megünnepelni.
„az igazit az általunk tervezett módon, és nem így, az ágyban, megünnepeljük”
Adható 1, 0 pont.

b) Fejezze be a megkezdett mondatot a szöveg információi alapján!
Brassai Sámuel magas életkort ért meg. Ennek egyik oka lehet szellemi frissessége, folyamatos alkotó tevékenysége, másik oka pedig az aktív élet/egészséges életmód/ aszketikus életrend stb.
Adható 1, 0 pont.

7. Igaz vagy hamis?
Döntse el a szöveg alapján az alábbi állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak! Írja a megfelelő betűjelet az állítás mellé, a táblázat 2. oszlopába! (I = igaz, H = hamis)

Brassai Sámuel 72 évesen lett „igazi” egyetemi professzor.	I
Brassai Sámuel tudós volt, nem foglalkozott szépirodalommal.	H
A szövegből igazolható kortársai vélekedése: *„Tíz nyelvet ismert, tíz tudományágat művelt és 10x10, vagyis száz évig élt.*”	H
Brassai Sámuel biztosan nem vett részt Bem oldalán a szabadságharcban, mégis a szabadságharc bukása után egy időre elhagyta Erdélyt.	H

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

8. Nevezze meg a szöveg alapján Brassai Sámuel munkásságának egy olyan területét, melyet a határon túl is elismertek! botanikai munkássága/a botanika tudományterülete/botanika
Adható 1, 0 pont.

9. Oldja meg a következő feladatokat a 12. és a 13. szövegegység alapján!
a) Határozza meg Brassai tudományos kutatásainak három egymást követő lépését, módszerét!

1. megfigyelés/tények megfigyelése
2. a tények/ezek szabályszerűségeinek általánosítása
3. törvények, rendszerek felállítása

Adható 3, 2, 1, 0 pont.

b) Brassai más tudományterületen is hasznosította természettudományos kutatásainak lépéseit, jóval megelőzve korát. Melyik volt ez a tudományterület?

nyelvészet/mondatközpontú nyelvértelmezés-nyelvelemzés
Adható 1, 0 pont.

c) Milyen tudományos <u>következtetésre</u> jutott Brassai? Idézze – szó szerint – a szövegből!

„az ige és csakis az ige a mondatszerkezet legfontosabb, központi eleme” / „…az ige játssza benne a központi szerepet”
Adható 1, 0 pont. Az idézőjel hiánya központozási hiba.

10. A szövegben többször találkozunk idézőjellel. Nevezze meg az adott szövegrészek alapján, hogy milyen különböző szerepet, funkciót tölthetnek be az idézőjelek!

a) „Látod, tisztelt publikum, ezt a szép hószínű szakállat és hószín hajfürtöket?” (1)
Az idézőjel szerepe, funkciója: szó szerint idézi, beemeli valaki (Jókai) szövegét
Adható 1, 0 pont.

b) A pesti „száműzetés” után … (8)
Az idézőjel szerepe, funkciója: a kiemelt szót, kifejezést nem szó szerint kell érteni / jelentésmódosulás kifejezése / szubjektív értelmezés
Adható 1, 0 pont.

11. A szövegből vett két érvvel igazolja, hogy Brassai Sámuel a magyar kultúrtörténet egyik mecénása! (9) A két információ együttesen ér 1 pontot.

a) alapítványt tett a kollégium javára
b) támogatta Herman Ottó tudósi karrierjét
Adható 1, 0 pont. A két információ együttesen ér 1 pontot.

12. Apáczai Csere János, a nagy tudós elől szintén enciklopédista volt, mint Brassai Sámuel. Nevezze meg két <u>további közös</u> jellemzőjét a tudósoknak a szöveg alapján! (16) A két közös jellemző együttesen ér 1 pontot.

– a Házsongárdi/kolozsvári temetőben nyugszanak
– „föladataik tömege”/rengeteg feladatuk volt
Adható 1, 0 pont. A két közös jellemző együttesen ér 1 pontot.

13. Keressen egy-egy példát az 1. szövegegységből az alábbiakra!

mutató névmás: ezt/e/olyan/ennek
értelmező jelzős szószerkezet: a nemzet nagy mesemondója, Jókai Mór
befejezett melléknévi igenév: tisztelt
tárgyi alárendelő összetett mondat: (No hát) tudd meg, hogy ennek minden szála külön tudományban őszült meg!
szótő + feltételes mód jele + igei személyrag: látnánk
Adható 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.
Az „őszült” a mondatban múlt idejű ige, tehát nem fogadható el példaként.

Az Irodalmi feladatlap megoldásának értékelése, pontozása

- A feladatsor értékelése a központi javítási-értékelési útmutató alapján történik. A javítási-értékelési útmutató közli a megoldás lehetséges tartalmi elemeit és az ettől való eltérés lehetőségét.
- A javító tanár csak az útmutatóval lényegében egyező tartalmú választ értékelheti pontokkal. A megfogalmazás természetesen eltérhet a javítási útmutatótól. Több helyes válasz esetében a lehetőségek vagy külön sorban szerepelnek, vagy / jel különíti el őket egymástól.
- A központi javítási-értékelési útmutató tartalmazza az egyes feladatokra adható pontok megoszlását. Fél pont nem adható.
- Amennyiben a vizsgázó a feladatban előírtnál több választ ír, akkor az első (megadott számú) megoldást kell figyelembe venni.
- A javító tanár mindegyik feladatban jelöli a helyesírási hibákat a központi javítási-értékelési útmutatóban közölt hibatípusok szerint. A végső minősítésben értékeli az egész dolgozat helyesírását és írásképét.

Irodalmi feladatlap

1. Javítsa a következő állításokban előforduló egy-egy hibát! Húzza alá a hibás információt, majd a javítást írja a 3. oszlopba! (Minden mondat EGY hibás információt tartalmaz.)

a)	Kosztolányi Dezső a *Hetedik eclogá*t már a bori lágerben írta 1944-ben.	**Radnóti Miklós**
b)	Balassi Bálint három nagy témája az istenes versek, a létharc-versek és a vitézi költészete.	**szerelmi költészet /szerelem**
c)	Mikszáth Kálmán *Beszterce ostroma* című regényében megteremtette a „magyar Don Quijotét”, gróf Szakhmáry Zoltánt.	**Pongrácz István(t)**

Adható 3, 2, 1, 0 pont.

2. Töltse ki a táblázatot a megadott információkból válogatva! Segítségül oszloponként egy-egy információt megadtunk. Egy információt egyszer tud felhasználni. Minden rovatba csak egy információt írhat!

Szerzők: Arany János, Babits Mihály, Jókai Mór, Juhász Gyula, Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond, Vörösmarty Mihály

Művek: *A helység kalapácsa, A huszti beteglátogatók, Az a fekete folt, Góg és Magóg fia vagyok én…, Így írtok ti, Letészem a lantot, Tragédia*

Műfajok: elégia, episztola, eposzparódia, esszé, óda**,** regény, stílusparódia

A Nyugat első nemzedékének alkotói			
Szerző	Babits Mihály	Móricz Zsigmond	**Karinthy Frigyes**
Műcím	**In Horatium**	Tragédia	Így írtok ti
Műfaj	óda	**novella/elbeszélés**	stílusparódia

Adható 3, 2, 1, 0 pont. Egy-egy jól kitöltött oszlop ér 1-1 pontot. Más megoldás nem lehetséges, mert a Nyugat első nemzedékének alkotóit kell beírni a táblázatba.

3. Rendelje a megadott versrészletekhez a rájuk jellemző jegyeket, megállapításokat! Nevezze meg azt a korstílust, stílusirányzatot, amelybe az adott műrészlet besorolható! Töltse ki a táblázatot!

Versrészletek	**Jellemző jegyek BETŰJELE**	**Stílusirányzat megnevezése**
„Szerelmedért Fa lennék bérc fején, Felölteném zöld lombozatját, Eltűrném villám s vész haragját, S meghalnék minden év telén Szerelmedért. Szerelmedért Lennék bérc-nyomta kő, Ott égnék földalatti lánggal, Kihalhatatlan fájdalommal, És némán szenvedő, Szerelmedért.”	**B**	**romantika**
„A napnak hanyatlik tűndöklő hintaja Nyitva várja a szép enyészet ajtaja. Haldokló súgári halavánnyá lésznek, Pirúlt horizonunk alatt elenyésznek. Az aranyos felhők tetején lefestve Mosolyog a híves szárnyon járó estve; Melynek új balzsammal bíztató harmatja Cseppecskéit a nyílt rózsákba hullatja. A madárkák meghűlt fészkeknek szélein Szunnyadnak búcsúzó nótájok rendjein. A kis filemile míg magát kisírta, Szomorún hangicsált fészkén a pacsirta.”	**C**	**rokokó**

„Előttünk már hamvassá vált az út, És árnyak teste zuhant át a parkon, De még finom, halk sugárkoszorút Font hajad sötét lombjába az alkony: Halvány, szelíd és komoly ragyogást, Mely már alig volt fények földi mása, S félig illattá s csenddé szűrte át A dolgok esti lélekvándorlása. Illattá s csenddé. Titkok illata Fénylett hajadban s béke égi csendje…”	**A**	**impresszionizmus**

A versrészletre, illetve a korstílusra, stílusirányzatra jellemző jegyek, megállapítások:
A)
– kedvelt napszak az este
– fontos szerepe van az átmeneteknek és a fény-árnyék pillanatonként változó játékának
– a vershelyzet egy pillanatnyi benyomásból származó élmény
– az alkonyból az estébe való átmenetet szinesztéziás képek teremtik meg
B)
– dinamika, feszültség, szenvedély érződik a versből
– a zárt forma ellensúlyozza a kitörni vágyó szenvedélyeket
– a megjelenített természeti képek e stílusirányzat jellegzetes helyszínei, kellékei
C)
– a leíró rész jellemző élménye a természetben megélt harmónia
– a látványt képszerű poétikai eszközök jelenítik meg: gyakori jelzős szerkezetek, virág- és madármotívumok, kicsinyítő képzős főnevek
– a versbeszéd zeneiségét a tiszta rímek is fokozzák

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.
6 helyes válasz 4 pont.
5 helyes válasz 3 pont.
3-4 helyes válasz 2 pont.
2 helyes válasz 1 pont

4. Az Ön által könyv nélkül megtanulandó versekből 3-3 verssort adunk meg egy-egy betűjelhez rendelve (a táblázat egy-egy sorában). Ezek a verssorok azonban nem biztos, hogy ilyen sorrendben fordulnak elő a vers egészében. Állapítsa meg, hogy a megadott előfordulási sorrendek közül melyik a helyes, és karikázza be a helyes sorrend betűjelét!

a) Csokonai Vitéz Mihály: *Tartózkodó kérelem*

A)	„Eleven hajnali tűz”	„Szeretőd amire kért”	„Megemésztő tüze bánt”
B)	„Szeretőd amire kért”	„Megemésztő tüze bánt”	„Eleven hajnali tűz”
C)	„Megemésztő tüze bánt”	„Eleven hajnali tűz”	„Szeretőd amire kért”

Helyes megoldás: C)

Adható 1, 0 pont.

b) Nagy László: *Ki viszi át a Szerelmet*

A)	„ki imád tücsök-hegedűt?”	„ki rettenti a keselyűt!”	„Ki feszül föl a szivárványra?”
B)	„ki imád tücsök-hegedűt?”	„Ki feszül föl a szivárványra?	„ki rettenti a keselyűt!”
C)	Ki feszül föl a szivárványra?”	„ki imád tücsök-hegedűt?”	„ki rettenti a keselyűt!”

Helyes megoldás: B)

Adható 1, 0 pont.

Összesen adható 2, 1, 0 pont

5. Válassza ki az alábbi műrészletek közül azt, melynek a verselése <u>tercina!</u>
Írja le a kiválasztott műrészlet rímképletét is!

A)
„Régi kor árnya felé visszamerengni mit ér?
Messze jövendővel komolyan vess öszve jelenkort;
Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!” /Kölcsey Ferenc: *Huszt*. Részlet/

B)
„Az emberélet útjának felén
egy nagy sötétlő erdőbe jutottam,
mivel az igaz útat nem lelém.

Ó szörnyű elbeszélni, mi van ottan,
s milyen e sűrü, kúsza vad vadon:
már rágondolva reszketek legottan.

A halál sem sokkal rosszabb, tudom.
De hogy megértsd a Jót, mit ott találtam,
hallanod kell, mit láttam az úton.” /Dante: *Isteni színjáték.* Részlet (Babits Mihály fordítása)/

C)
„Hunyhat a máglya
Ezek a szomorú, vén szemek
Nem néznek soha másra.

Léda, elűzhetsz:
E vén, hű kutya-szemektől
Sohasem menekülhetsz. /Ady Endre: *Hunyhat a máglya.* Részlet/

Tercina: a B) jelű versrészlet/B **Rímképlete:** a b a b c b c d c ...
Adható 2, 1, 0 pont.

6. Az alábbiakban két, Ön által is ismert műből olvashat egy-egy jellegzetes részletet.

a) Nevezze meg az alábbi párbeszéd két szereplőjét! Írja a nevüket a vonalra!

A) – Gondold meg ezt: velem tartasz, segítesz-e?
B) – Terved hová vezet, milyen veszélybe mégy?
A) – A drága testet két kezeddel bírod-e?
B) – Te mernéd eltemetni őt, akit tilos?
A) – Testvéremet s testvéredet, ha nem követsz / De senki áruláson engemet nem ér.
B) – Irtózatos, ha egyszer tiltja ezt Kreón!

A) ____**Antigoné**_____ B) ____**Iszméné**_____

Adható 1, 0 pont. A két – megfelelő helyre írt – válaszelem együttesen ér 1 pontot.

(A tulajdonnevek hibás írása 1 helyesírási hibapont.)

b) Olvassa el az alábbi szövegrészletet, majd válaszolja meg a kérdéseket!

„Anna az asztalt szedte. Most még inkább figyelték, latra vetve minden mozdulatát. Az asztalhoz, a pohárszékhez ugrált, tündéri gyorsasággal. Mint valami halk automata mozgott ide-oda. Mint egy gép, gondolták, mint egy gép.
Mikor a pohárszékre tette a piskótát, Vizyné, mint akinek kedves ötlete támadt, így szólt:
– Anna, hozza csak ide.
A vendégek fölkeltek, kört formáltak Vizyné köré, úgyhogy a társaság egy pillanatra megmerevedett, a kör közepén a cseléddel, a szoborcsoportozat főalakjával. Moviszter megállította hintaszékét, kicsit előrehajolt.
Vizyné leszelt két szelet piskótát, s átnyújtotta Annának:
– Ez a magáé.
Az arcok földerültek. Alamizsnálkodó, kegyes érzések fülledeztek a keblekben, hogy ezt a derék leányt megjutalmazzák.”

Mit tesz Anna ezek után? visszautasítja /eltolja magától/”máris visszafelé tolta”
Mivel indokolja döntését? „Nem szeretem”/nem szereti
Adható 1, 0 pont. A két válaszelem együttesen ér 1 pontot.

7. Az alábbi irodalmi dominón nem pöttyök szerepelnek, hanem az irodalommal kapcsolatos nevek, fogalmak, címek. Keresse meg az összeillő párokat, majd rakja sorrendbe a dominókat úgy, hogy az 1. dominó jobb oldala az utána következő dominó bal feléhez illeszkedjen. Ügyeljen arra, hogy az utolsó dominó jobb oldala és az első dominó bal oldala kapcsolódjon egymáshoz! Egy összetartozó pár 1 pont.

1. dominó

fiktív levél	**önmegszólító verstípus**

2. dominó

Az apostol	**Ibsen**

3. dominó

bibiliai parafrázis	**Mikes Kelemen**

4. dominó

analitikus dráma	**Jónás könyve**

5. dominó

Tudod, hogy nincs bocsánat	**elbeszélő költemény**

Adja meg a dominók sorrendjét!

1. dominó _5.___ dominó __2.__ dominó __4.__ dominó __3.__ dominó

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont. Amennyiben a vizsgázó más módon, de egyértelműen jelöli az összetartozó párokat, megkaphatja a pontokat a jó megoldására.

A MŰÉRTELMEZŐ SZÖVEGALKOTÁSI FELADATOK ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI

A vizsgázó teljesítményének értékelését nem befolyásolhatja sem az, ha az értékelő személyes **értékítélete** eltér a feladatban tárgyalt probléma, kérdés, jelenség általánosnak tekinthető megítélésétől, sem az, ha a vizsgázó **véleménye** eltér az általánosnak tekinthető megközelítéstől.

A műértelmező szövegalkotás (egy mű értelmezése vagy témakifejtő dolgozat/esszé írása) javítási-értékelési útmutatója két részből áll:
I. a mindkét feladattípusra vonatkozó általános értékelési szempontokból,
II. az egyes feladatokhoz tartozó feladatspecifikus értékelési szempontokból.
A megoldás értékelésekor az általános és a feladatspecifikus szempontokat egyaránt figyelembe kell venni.

Az általános értékelési szempontok az elvárható teljesítményt írják le. Amilyen mértékben teljesülnek az egyes szempontokhoz tartozó kritériumok, a javító tanár ezzel arányosan ítéli meg a szempontokhoz rendelt pontszámot.
A feladatspecifikus értékelési szempontok közlik az adott feladathoz kapcsolódó lehetséges tartalmi elemeket, valamint a konkrét feladatkiírás függvényében megítélhető pontszámokat. **A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.** Nem elvárt a javítási-értékelési útmutató szakmai nyelvének használata.

Az értékelés során kizárólag a kitűzött két feladat valamelyikére adható pont. A vizsgázó összesen 0 pontot kap, amennyiben a feladatot egyáltalán nem oldotta meg, továbbá ha nem a feladat témájáról írt. Ebben az esetben a szerkezet és a nyelvi minőség pontszáma is csak 0 lehet.

A műértelmező szövegalkotás során a vizsgázó a két különböző szövegalkotási feladatból választ egyet. Ha a vizsgázó két feladatot is megoldott, és nem jelezte egyértelműen, melyiket szánja végleges megoldásnak, a sorrendben először szereplő feladatot kell értékelni.

Értékelni csak az adott két téma egyikéről szóló dolgozatot lehet.

Általános értékelési elvek

1. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik. A lehetséges tartalmi elemekben megfogalmazott fogalmi kifejtettség nem kritériuma a maximális pontszámnak.

2. A javítási-értékelési útmutató leírja a tartalmi minőségre (elérhető: 30 pont), a szövegszerkezetre (elérhető: 5 pont) és a nyelvi igényességre (stílus, nyelvhelyesség) (elérhető: 5 pont) adható pontok teljesítménytartományait. A teljesítménytartományokon belül az értékelő dönt az elért pontszámról.

3. Az értékelő a dolgozatot a három értékelési szemponton belül abba a teljesítménytartományba sorolja be, amely kritériumainak az a leginkább megfelel. A teljesítménytartományokon belül – a megfelelés mértékének, arányának megfelelően – az értékelő dönt az elért pontszámról. Az elvárt terjedelemtől való eltérés pontveszteséggel jár, ideértve az alacsonyabb vagy a jelentősen magasabb szószámú kidolgozást.

4. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a tartalmi, a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat, valamint a feladatkiírás szempontjából releváns válaszelemeket. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.

Tartalmi minőség – adható összesen 30 pont. A bázisszöveg és a feladat értése; tudáskeretének ismerete (vonatkozó tárgyi tudás, általános tájékozottság); a válaszelemek megfelelése a feladat szempontjainak, szövegbázisának; a problémaérzékenység, lényeglátás, tématartás, gondolatgazdagság, releváns példák, véleménynyilvánítás szerint. Terjedelem: 500–800 szó.	
30–25 pont	a feladatban kijelölt valamennyi értelmezési szempontra utal, kitér, válaszol; kifejtett, indokolt, tárgyszerű állítások, következtetések; ítélőképesség, releváns értékítélet; az értelmezési szempontoknak megfelelő tájékozottság (fogalmak, indokolt példák, hivatkozások) meggyőző alkalmazása
24–19 pont	részleges megfelelés a feladat szempontjainak; helyenként kifejtetlen állítások, következtetések; az értelmezési szempontoknak megfelelő tájékozottság (fogalmak, indokolt példák, hivatkozások) részben elfogadható alkalmazása, esetleges tárgyi tévedések; több elemében helytálló kifejtés, releváns vélemény
18–13 pont	jellemzően hiányos megfelelés a feladat szempontjainak; kevés releváns, kifejtett állítás, helyenként megalapozatlan következtetések; korlátozott fogalmi tájékozottság, előfordul tárgyi tévedés; törekvés releváns vélemény megfogalmazására
12–7 pont	alig reflektál a feladatban adott szempontokra; többségében felületes közlések, megalapozatlan állítások; hiányos tárgyi-fogalmi tudás, esetenként alapvető félreértések; törekvés azonosítható vélemény megfogalmazására
6–0 pont	nem reflektál a feladatban adott szempontokra, sok tartalmatlan közlés, hiányzó vagy téves fogalomhasználat; félreértések, alig vagy nem azonosítható álláspont
Szövegszerkezet – adható összesen 5 pont. A felépítés (gondolati íve, logikája, a műfajnak való megfelelés); a szerkezet (koherencia, arányosság, tagolás, terjedelem: 500-800 szó) szerint.	
5-4 pont	tudatosan felépített gondolatmenet; arányos tagolású szerkezet: bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás; elvárt terjedelem (+/– 50 szó)
3-2 pont	részben rendezett gondolatmenet; aránytalan, erőltetett és/vagy hiányzó szerkezeti egységek (bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás) elvárt terjedelem (+/– 50 szó)
1-0 pont	bizonytalan, azonosíthatatlan gondolatmenet; kirívó szövegtagolási hibák, hiányok; elvárt alatti terjedelem (450 szónál kevesebb)

Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) – adható összesen 5 pont a nyelvi regiszter, a szókincs, a köznyelvi normának való megfelelés szerint.	
5–4 pont	megfelelő nyelvi regiszter; választékos, világos megfogalmazás és mondatszerkesztés; pontosan alkalmazott, az értelmezési szempontokhoz illő gazdag szókincs; kifejező, árnyalt, következetes előadásmód; 1, esetleg 2 kisebb nyelvhelyességi hiba
3–2 pont	választékosságra törekvés, bizonytalanság a nyelvi regiszterben, mondatszerkesztési, szókincsbeli pontatlanságok, néhány, az értelmezést nem befolyásoló nyelvi, nyelvhelyességi hiba
1–0 pont	a szövegre jellemző az igénytelen, pongyola nyelvhasználat; a megértést alapvetően gátló stilisztikai, nyelvhelyességi hibák, szegényes, szétes mondatszerkesztés; sivár szókincs, értelemzavaró szóhasználat

MŰÉRTELMEZŐ SZÖVEGALKOTÁS: EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE

Értelmezze Arany János balladáját! Elemzésében mutassa be, hogy az elbeszélői szólam, továbbá a sajátos balladai műfaj és szerkezet, valamint a mű képvilága hogyan segíti a bűn-büntetés-bűnhődés alapmotívum kibontakozását! *Írásműve 500–800 szó terjedelmű legyen!*

Arany János: A hamis tanú[8]

Állj elő, vén Márkus! vedd le a süveget,
Hadd süsse a napfény galamb-ősz fejedet;
Tartsd fel három ujjad: esküdjél az égre,
Atya, Fiú, Szent-Lélek hármas Istenségre:
Hogy az a darab föld, a melyen most állasz,
Nem *tarcsai* birtok, – *ladányi* határ az.

Eléálla Márkus, térdben összeesve,
Görnyedező háttal, mintha sírt keresne;
Téli fának hinnéd, mit a zúz belombol,
Fázik, aki ránéz s a halálra gondol;
Kezei reszketnek: tán erő hijában?
Tán a lelki vádtól, vénség álarcában?

Esküszöl – „Esküszöm az élő Istenre,
Utolsó napomra és örök idvemre. – ”
Esküszöl – „Esküszöm, s ha hamisat szólok:
Se földben, se mennyben ne lehessek boldog;
Föld kidobja testem, ég kizárja lelkem:
Ama sebes örvény hánytorgasson engem. – ”

[8] „A téma Szabó Károlynak Kőröstarcsa helyneveiről szóló, az *Új Magyar Múzeum* 1850-es évfolyamában megjelent cikkéből származik.” (Imre László: *Arany János balladái*. Tankönyvkiadó, Bp., 1988. 44.) A monda szerint két Békés vármegyei szomszéd község, Körösladány és Köröstarcsa között egy dűlő miatt per támadt. „A jogtalanul követelő fél megbízottja, hazai földet helyezvén sarujába, leteszi a felajánlott esküt s a vitás dűlő a hamis tanú községéé lesz. […] A bűnhődés, azaz a letett esküben magára mondott átok szerint a hamis tanú szörnyethal, megvakul, testét a föld kétszer kiveti gyomrából, teste, mint „víziember " örökre az örvényben hánykódik ... "(Implom József: *A köröstarcsai hamistanú-mondához*. It, 1962. 50. évf. 1. sz., 165.)

Lakoma Ladányban, - muzsika, mulatság;
„Ej, haj! dinom-dánom: mienk az igazság;
Nem azé a madár, aki elszalajtja,
S kinek a foga fáj, tartsa nyelvét rajta.
Lám a vén Márkusnak esze volt előre:
Talpa alá tette, úgy esküdt a földre. ”[9]

Ott iszik az öreg a tanáccsal sorban:
De mintha keserűt érezne a borban.
Haza megy, komor lesz, szó kifogy belőle,
Sorvadoz, meg is hal, aznap esztendőre.
Négy harang siratja, két pap megdicséri,
Mint becses vendéget, sok nép kikiséri.

Elkiséri a nép a kicsiny ajtóig,
Mellyel a világi élet becsukódik,
Nyitva már az ajtó, készen a sír szája,
Úgy látszik, hogy épen a halottat várja;
Zeng a búcsuének, a kapa megcsillan,
Fekszik a koporsó, odalent, a sírban.

És a fekete föld, amint hull, amint hull,
Nyögve a koporsó megrendül, megindul;
Kivetődik a sír dobbanó partjára,
Ropogva szakad föl fedelének zára:
Megrázkodik a test és talpra ugorván
Szeme fehérével körülnéz mogorván.

S amint három ujját emeli az égre,
Úgy rémlik az, mintha kékes lánggal égne;
Majd a néptolongás közepébe törvén,
Odafelé tart, hol kútat ás az örvény,
Hol a forgó habok, leszállván a mélybe,
Fejöket befúrják a parázs fövénybe.

Az időtől fogva, mikor a hold felkel,
S a vizet behinti ezüst pikkelyekkel,
Gyakran látni Márkust – ég felé az ujja –
Mélységből kibukni s elmerülni ujra,
És, mikép izgága volt egész élete,
Így kötődik szóval: „Oldjak-e? kössek-e?”[10]

Ne feleljetek rá, körözsi halászok!
Kétélű a kérdés, bajt hozna reátok;
Kötni: összekötné hálótok egy bogba,
Oldni: széjjeloldná hosszan a habokba;
Halkan imádkozva evezzetek itt el;
S ne mondjatok esküt, ha nem igaz hittel. **(1852)**

Forrás: *Arany János költeményei.* Első kötet (2001). Budapest, Helikon Kiadó 240–241.

[9] Azaz: egy darab ladányi földet készített jó előre a talpa alá, s így az eskünél mentalis reservatával élt. – A. J. (Mentalis reservata: hallgatólagos fenntartás a lelkiismeret megnyugtatására, azaz az elméjében tudta, hogy csak a talpa alatt lévő föld ladányi, az esküje valójában hamis, de fenntartotta az esküt.)
[10] Utalás Jézus szavaira a *Bibliá*ban; engedélyezés és tiltás; megengedett és tiltott.

A **Tartalmi minőség** szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha

I. a dolgozatíró bemutatja, hogy az elbeszélői szólam,
II. a sajátos balladai műfaj és szerkezet, valamint
III. a mű képvilága hogyan segíti a bűn-büntetés-bűnhődés alapmotívum kibontakozását.

Lehetséges tartalmi elemek a feladat kiírásának szempontjai szerint

I. Az **elbeszélői szólam** hogyan segíti a bűn-büntetés-bűnhődés alapmotívum kibontakozását

- *A hamis tanú* című Arany-mű ballada. (Néhány kiadásban alcímként szerepel a *Népmonda* megjelölés, mely a téma eredetét jelöli.)
- Egy **kívülálló, mindent tudó elbeszélő** egy régi, már mondává szelídült történetet idéz meg – példázatként. **Két idősík van jelen**: **egy múltbéli**: vén Márkus hamis eskütétele és bűnhődése, **és egy jelenbéli, az elbeszélő ideje,** aki a „*körözsi halászokat*" figyelmezteti, illetve a hamis eskütétel bűnétől, büntetésétől óvja a halászokat, tágabb értelemben az olvasókat.
- Az elbeszélői beszéd és értékrend uralja a művet, ezért a ballada **egyszólamú** alkotás.
- **A narratív beszéd alapja két világrend összekapcsolása**: a keresztény és a pogány hiedelemvilág értékrendje, tanulsága: az égre/Istenre tett hamis eskü büntetése az örök bűnhődés, az örök kivetettség és otthontalanság; akit sem az ég, sem a föld nem fogad be. A pogány hiedelmek (átviteli mágia) szerint a bűnhődő lélek az élőkön is bosszút áll, a „*körözsi halászok*" hálóját „*oldja*", „*köti*". **A világkép és az előadásmód alapján a ballada egyszerre tartozik a népies és az ún. kísértetballadák közé**.
- A ballada címe (*A hamis tanú*) – a „vég felől" olvasva – túlmutat a Márkus-mondán, morális intelemként is olvasható (kapzsiságról, ravaszkodó hazugságról, alapvető erkölcsi értékek felrúgásáról, esküszegésről…) Arany ezen értelmezés mellett foglal állást. (Vannak értelmezések, melyek inkább a mű tragikomikus voltára teszik a hangsúlyt: Márkus „vétke" inkább csavaros, agyafúrt turpisság, füllentés.)

II. A **sajátos balladai szerkezet** hogyan segíti a bűn-büntetés-bűnhődés alapmotívum kibontakozását

- **Epikus sajátosságok**:
  - A mű **jelenetező felépítésű**. Az első jelenet: A vén Márkus hamis esküje *(„Esküszöm, s ha hamisat szólok: / Se földben, se mennyben ne lehessek boldog; / Föld kidobja testem, ég kizárja lelkem: / Ama sebes örvény hánytorgasson engem. – ")* A második: a ladányiak ünneplik a hamis eskü révén nyert birtokot, Márkus ravaszságát. Ám Márkus sorvadni kezd, egy év múlva meghal. A harmadik jelenet: a temetés, melyen a föld kiveti magából a koporsót, Márkus esküre emelt három ujjal bukkan elő, majd tűnik el a legmélyebb örvényben. A negyedik jelenet *(„Az időtől fogva, mikor a hold felkel…")*: Márkus örök bűnhődése, az elbeszélő figyelmeztetése, az erkölcsi intés.
  - **A jelenetek oksági és időrendben követik egymást.** Nincsenek nagy ellipszisek, a történet jól követhető. A mű sajátos szerkezetére jellemző, hogy **a „balladai homály", a térbeli és időbeli ugrások nehezebben vehetők észre, mint az ismertebb balladákban.** Néhány példa:
    4. vsz. *„Talpa alá tette, úgy esküdt a földre"* a lábjegyzet segít értelmezni a képet

1–3. vsz. Tarcsa/a tarcsai birtokon, a 4. vsz.-ban már Ladányban vagyunk.
5. vsz. „*Sorvadoz, meg is hal, aznap esztendőre."* Márkus egy évig küzdött a halállal? Mi történt az egy év alatt? (elhallgatás, kihagyás)
9–10. vsz. téren és időn kívül / értelmezhető szakrális térként is (víz, ezüst pikkelyek, *"Oldjak-e? kössek-e*?", halászok, *„igaz hittel",* az idő körkörössége a linearitás helyett: Márkus elveszíti a „vén", „öreg" jelzőit, már csak Márkus, stb.

- A mű **drámai hatás**át eredményezik:
  - a krízishelyzet: Márkus bűne, véget nem érő büntetése. Sem az ég, sem a föld nem fogadja be. Ám Márkus nem ismerte be bűnét, sőt, közvetlen környezete sem. *(„Négy harang siratja, két pap megdicséri, / Mint becses vendéget, sok nép kikiséri."*) A világrendet megsértő bűnös nem biztos, hogy a lelki meghasonlással /is/ bűnhődik *(„Tán a lelki vádtól, vénség álarcában?"*). Így büntetése nem a lelkifurdalás és az őrület, hanem a fizikai, metafizikai kitaszítottság. A zárlatban elhangzó példázat épp azért lesz különösen fontossá, mert a hamis esküt a közösség nem ítélte el, ünnepelte éltében, siratta holtában a vén Márkust. Bűnhődésétől rettent csak el. A kísértő és bosszúálló szellem félelmetes és elrettentő figyelmeztetés, a világrendet állítja helyre.
  - Az **ellentétező szerkesztés**: tarcsaiak ↔ladányiak birtokpere; vénségére hazuggá váló Márkus („galamb-bősz fej" ↔ „lelki vádtól vénség álarcába"); mulatság ↔ halál; lakoma, muzsika ↔ csend, halál; racionális világ ↔ irracionális események; oldás ↔ kötés…
  - **dramatizáló nyitány** (színpadi jeleneteket idéző életképek): bíróság, per, eskü, majd mulatság

III. A **mű képvilága** hogyan segíti meg a bűn-büntetés-bűnhődés alapmotívum kibontakozását

- **A bűn és büntetés, illetve bűnhődés motívumának jellegzetes képei követik az ellentétező szerkezetet:**
  - **ég ↔ föld:** Az égre-földre esküvés szokása mögött egy határozott világ-, illetve értékrend áll. Erre esküszik a tanú. Márkus hamis esküjét bünteti Isten azzal, hogy ég és föld kitaszítja, s Márkus imára mondott átkát teljesíti be *(„…Föld kidobja testem, ég kizárja lelkem: / Ama sebes örvény hánytorgasson engem. – "*). Büntetése akkor kezdődik, amikor kapcsolatba kerül a transzcendens létszférákkal (isteni világ, halál).
  - **oldás ↔ kötés:** eredetileg bibliai fogalom. Jézus Péter apostolnak mondja: *„amit megkötsz a földön, megkötött lesz a mennyekben is, s amit föloldasz a földön, föloldott lesz a mennyekben is" (Mt 16,19).* Ennek a bibliai tanításnak ad naiv és paradox olvasatot a ballada: *„Kötni: összekötné hálótok egy bogba, / Oldni: széjjeloldná hosszan a habokba."* Az oldás és kötés profanizálása jelöli, hogy a vén Márkus örökre elvesztette a szakrális teret.
  - **fény ↔ sötétség:** értelmezhető az erkölcsi világrend és annak felrúgása felől. A napsütötte, tisztességben megőszült (*„galamb-ősz"*) Márkus hamis esküjével magát átkozza meg, meghal, a „sötét" erők hatalmába kerül. Jelentheti a szakrális és a profán világ találkozását, a mélység és magasság kettősét is.

Minden, a feladatkiírásnak megfelelő, a *Javítási-értékelési útmutató*tól eltérő, de a szövegre épülő, helytálló értelmezés elfogadható.

A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.

TÉMAKIFEJTŐ DOLGOZAT/ESSZÉ ÍRÁSA

Mutassa be az út, az utazás toposzának különböző jelentéseit magyar ÉS/VAGY világirodalmi szerzők műveiben! Fejtse ki, hogy a választott alkotásokban megjelenített motívum, toposz milyen különböző jelentéseket hordoz, illetve milyen poétikai-nyelvi eszközökkel mutatja be mindezt a szerző! A témát három-öt, különböző szerzőtől származó alkotás értelmezésével szemléltesse!
Írásműve 500–800 szó terjedelmű legyen!

Lehetséges példák a kerettantervi törzsanyagból és ajánlott művekből válogatva
Homérosz: *Odüsszeia*
Dante: *Isteni színjáték*
Voltaire: *Candide avagy az optimizmus*
Beckett: *Godot-ra várva*
Janus Pannonius: *Búcsú Váradtól*
Berzsenyi Dániel: *Osztályrészem*
Kölcsey Ferenc: *Zrínyi dala*
Vörösmarty Mihály: *Csongor és Tünde*
Petőfi Sándor: *Kiskunság; Az alföld*
Arany János: *Epilogus, Rege a csodaszarvasról, Az örök zsidó*
Madách Imre: *Az ember tragédiája*
Jókai Mór: *Az arany ember*
Ady Endre: *Új vizeken járok, Kocsi-út az éjszakában, Az eltévedt lovas*
Babits Mihály: *Messze, messze…*, *Jónás könyve*
Kosztolányi Dezső: *A szegény kisgyermek panaszai*; *Esti Kornél* (*Tizennyolcadik fejezet*, *melyben egy közönséges villamosútról ad megrázó leírást, – s elbúcsúzik az olvasótól*)
Kassák Lajos: *A ló meghal, a madarak kirepülnek*
Krúdy Gyula: *A hídon – Negyedik út*; *Szindbád útja a halálnál – Ötödik út*
József Attila: *Reménytelenül*
Kertész Imre: *Sorstalanság*

A ***Tartalmi minőség*** szempont szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb teljesítménytartományba, ha a vizsgázó

1. három-öt, különböző szerzőtől származó, a feladatkiírás szempontjából releváns alkotást választ,
2. a választott művekben az út, az utazás toposzának jelentését, gondolati tartalmát kifejti,
3. helyesen értelmezi a választott művek különböző jelentéstartalmait, poétikai-nyelvi eszközeit.

A vizsgázótól elvárt követelmény a feladat szövegének megfelelő három-öt **műértelmezés**. Ha további művekre is **hivatkozik**, az természetesen nem von le a dolgozat értékéből.

Lehetséges tartalmi elemek

Honnan hová tart az ember? Milyen utat, utakat jár be élete során? Ezekre a kérdésekre sok irodalmi mű keresi a választ. Az utazás olyan kaland, melynek végén az ember már nem ugyanaz, mint aki elindult. Nem pusztán azért kel útra, hogy sokat lásson, hanem azért, hogy másként lásson.

- Az út, az utazás az emberi lét egyik legfontosabb eleme: az idegen tájak, az út során átélt kalandok ismereteket és tapasztalatokat jelentenek az utazónak. Az út az élet céljának keresése, az utazás ősi toposzként az emberi élet metaforikus megfelelője.

- A világirodalom számos alkotója az utazás- és vándortoposzt központi, szövegszervező elvként használja (Homérosz, Horatius, Dante Alighieri, Daniel Defoe, Jonathan Swift, Heinrich Heine, Lewis Carroll, T. S. Eliot, Kavafisz, Samuel Beckett). Az utazó, a hajós képe már az ősi mítoszokban is megjelenik.
- **Homérosz** *Odüsszeia* című eposza a görög mitológia utazáshoz kötődő történetei közül való. Erre a műre is érvényes az utazási mítoszok jellegzetes kiindulópontja, egy feladat – ebben az esetben a hazatérés – végrehajtásának szükségessége. Az utazó csak akkor érheti el célját, ha emberpróbáló körülmények között is helyt tud állni, rendelkezik bizonyos képességekkel. Odüsszeusz utazása azonban **az úton levés modern értelemben vett jelentésé**vel is kiegészül: **a hős személyisége az utazás során gazdagodik**, bölcsebb lesz, tapasztalatokat szerez, sok mindent lát, sok mindent **másként lát**. Az eposz másik utazástörténete a *Telemakhia (I–IV. ének),* Telemakhosz utazása, apakeresése is bír jelképes jelentéssel: **beavatódik** a felnőttek világába, hogy méltó társa legyen apjának a kérőkkel való leszámolásban.
- **Dante** *Isteni színjáték* című műve egy **misztikus, túlvilági utazás**, mely során az utazó bejárja a Pokol, a Purgatórium és a Paradicsom tájait, miközben megvilágosul előtte az egyetemes isteni rend. A misztikus út egyben **a lélek belső útja, üdvözüléstörténete**.
- **Voltaire** *Candide*-ja a regényműfajnak – utaztató regény – megfelelően **különböző társadalmi berendezkedésű és kultúrájú világokat ismer meg**. E megismerés ahhoz a **tapasztala**thoz juttatja az olvasót, hogy a világ sokfélesége ellenére is egylényegű. A *„műveljük kertjeinket”* zárlat több értelmezést is lehetővé tesz.
- **Beckett** abszurd drámája metaforikus térben játszódik. A tér az emberi lét bizonytalanságát, kiüresedését idézi. A látható játéktér az **országút**, mellette fa. Mindkettő az élet archetípusa. Az út azonban elveszti jelentését, nem jön sehonnan, nem tart sehová. Üresség**é**vel **az otthontalanság kifejezője.**

A magyar irodalomban is számos példát találunk az utazás motivikus megjelenítésére.

- **Janus Pannonius** *Búcsú Váradtól* című elégiája a humanista értékektől való eltávolodás búcsúverse. A személyes élmények ihlette búcsúversben a **valóságos utazás élményei** keverednek a beszélő váradi emlékeivel. A vershelyzet konkrét, téli utazásának fizikai és lelki körülményeibe helyezkedik a költői én; a refrénsorok az utazás szükségességének **önmeggyőzéses szándékát** fejezik ki. Az elégiában az utazás, a búcsú toposza az ismeretlen út által okozott bizonytalansággal párhuzamosan jelenik meg, a lírai én a Váradon megismert értékektől búcsúzik.
- **Berzsenyi Dániel** *Osztályrészem* című alkotása létösszegző vers; a hajós révbe jutásának toposzával **a felnőttkorba való érkezés**t mutatja be. A **révbe érés**, a kikötés a megnyugvás sztoikus etikáját hirdeti. A „*Partra szállottam*”, „*Levonom vitorlám*”; „*lekötöm hajómat*” kijelentések arra utalnak, hogy a múlt végérvényesen lezártnak (a jelentől különbözőnek) tekinthető, mintha a költői én már túl lenne az élet minden viharán. A megállapodás azonban látszólagos, inkább önszuggeráló hitvallás: a beszélő kijelentései révén igyekszik elhitetni magával, hogy elégedett; megpróbálja eltemetni magában a nyugtalanságot, az elégedetlenséget, végső soron elfogadtatni magával, hogy az élet örökös hiányérzet.
- A reformkori közösségi szereplíra jeles példája **Kölcsey Ferenc** *Zrínyi dala* című verse. Az utazó alakjába bújt lírai én személye annak a hősnek az alakját idézi meg, aki saját kora morális tartását kéri számon a 19. században élő utódoktól. A költemény a Kölcsey-líra **idő- és értékszembesítő** szerkezetét követi. (utazás térben és időben)
- **Vörösmarty Mihály** a romantika boldogságfilozófiáját fogalmazza meg emberiségdrámájában (*Csongor és Tünde).* A **boldogságkeresés** örökérvényű metafizikai törekvései (Csongor és Tünde útkeresése) egy kozmikus nap keretei közé helyezve jelennek meg a műben. Csongor a boldogságkereső ember őstípusát képviseli a műben, Tündével és a csodafával való találkozása új **életcél**lal ruházza fel: az eszményi boldogságot saját lelkében kell megtalálnia. **Az út (vándorlás) során Csongor az emberi élet útját teszi meg, jellemében fejlődve érkezik meg a végállomáshoz, a hármas út vidékén az ember felett álló létszférába tart.** A hármas út vándorai **három világi válasz**t (hatalom és dicsőség, pénz, tudás) fogalmaznak meg a

boldogságkeresés kérdéskörében, kudarcuk szükségszerű, mert a boldogság lényegéről feledkeznek meg, az emberben rejlő világteremtő erő képességéről. Az Éj monológja (a romantikus költészet mesterműveként) az emberi boldogságkeresés esetlen hiábavalóságára világít rá: a mindenséghez képest az emberi élet és az ember minden törekvése percnyi és mulandó. Az ember a véges időbe zárt semmi, akinek sorsa megváltoztathatatlan a végtelen idővel szemben. Művében Vörösmarty a szerelem érzését a létezés értelmeként határozza meg, a szerelemben a tökéletes emberi boldogság megélhető.

- **Petőfi Sándor** tájköltészetét a romantikus tájélmény és szabadságélmény összekapcsolása jellemzi. *Kiskunság* című verse remek példája annak, hogy a **belső, lelki utazás,** a képzelet és a múltidézés révén a költői én a városi zaj ellenében jut el a rónák végtelen nyugalmába. A múltidéző utazó a tér minden pontján a végtelen horizonttal találkozik; ez Petőfi szabadságélményének legmeghatározóbb építőeleme. A **korláttalan tér érzékelése** költészetében jelképi erőre emelkedett (*Az alföld).*
- A létösszegzés szándékával keletkezett **Arany János** *Epilogus* című verse. Az élet és a költői pálya egyenlegét megvonó vers nyitánya (*„Az életet már megjártam”)* a lezártság érzetét kelti. Az **élet és az út metaforikus kapcsolatá**t kitágítják a járásra vonatkozó kifejezések (*„gyalog”, „omnibuszon*”), **a versben leírt utazás így a végigélt élet allegóriájává válik**. A vers a megidézett idősíkok szerint tagolódik: múlt-jelen-jövő, a birtokolt és a hiányolt értékeket egyaránt felmutatja, saját pályáját befejezetlennek (*„Mily temérdek munka várt még!...”*) és értékeiben megkérdőjelezhetőnek tartja. A közösségi költő szerepét vállalni képtelen lírai én nyugodt családi életet és dolgos öregkort álmodott magának, ám ezek a vágyai beteljesületlenek maradtak. A szárnyaszegett, rab madár metaforája az egyéni és alkotói pálya fájdalmas képe a verszárlatban.
  A *Rege a csodaszarvasról* az új haza teremtésének misztikumát fogalmazza meg. Az elsődleges jelentésszint (a fiatal vitézek elhagyják hazájukat és új otthont teremtenek) keresztény tartalommal telítődik: a csodaszarvas az isteni közvetítő szerepében mutatkozik.
  Az örök zsidó létértelmező, önelemző monológ, lírai szerepjátszás. A beszélő a keresés vándora, az úton levés vershelyzetében szólal meg. Bolyongása örök, („*Tovább!”)*; valóság (vándorlás) és vágy (megnyugvás) feszül egymásnak. **A vándorlás már nem a kereséssel, hanem a céltalan bolyongással válik azonossá.**
- **Madách Imre** *Az ember tragédiája* című emberiségköltemény Ádám **utazása korokon és helyszíneken át,** a teremtéstől a teremtés értelmére való rákérdezésig. Ádám utazása során folyamatosan azzal szembesül, hogy az eszme, amelyért lelkesedik, szükségszerűen meg is bukik az emberi természet, a társadalom törvényszerűségei miatt azt a látszatot keltve, hogy a teremtés értelmetlen, nincs követhető eszme, az ember mint lény nem tart semmilyen konkrét cél felé (az utazás, maga az út a fontos). A teljes kiábrándulás határán azonban Ádám ráébred a lét lényegére: **az ember célja a küzdés maga**. A történelem Madách művében lineáris, de fejlődés nincs benne, így a történelmi színekből kifejlődő jövő-színek disztópiák, negatív utópiák, amelyek az emberiség történelmét végletesen komornak láttatják. A történelem visszatér oda, ahonnan indult, hatalmas, céltalan ciklust képezve, amelyben az egyetlen cél az Ádám által felismert küzdés: maga az élet. Lucifernek minden próbálkozása ellenére sem sikerül kiábrándítania Ádámot: Éva szerelme értelmet ad Ádám életének. A mű zárlatában Ádám az Istennel élhető életet választja, az irgalmas Gondviselő útját, aki az élet küzdelmeiben segítségére siet (*„Karod erős – szíved emelkedett: / Végtelen a tér, mely munkára hív, / S ha jól ügyelsz, egy szózat zeng feléd / Szünetlenül, mely visszaint s emel, / Csak azt kövesd.”*).
- **Jókai Mór** *Az arany ember* című regényének főhőse, Tímár Mihály két világ, két nő között ingázik, utazik. A vízen küszködő hajó az antikvitás óta ismert toposz, sorsszimbólum. A Senki szigetének archaikus idillje, az érintetlen harmónia paradicsomi állapota, Noémi szerelme és Komárom, a civilizáció, a polgári világ és Tímea szerelme között kell **választani**a. Mihály csak úgy lel békére, hogy lemond a világ alkotó formálásának romantikus vágyáról és visszavonul a rousseau-i idill világába.
- A **látomás, a szimbolista vízió** határozza meg **Ady Endre** költészetében az út, utazás toposzának megjelenését. Az *Új vizeken járok* című ars poetica a hajótoposzra épül. **Az utazás motívuma biblikus jelentéstartalommal egészül ki** (a vízen járás krisztusi képessége tágítja az ősi jelentésréteget). A lírai én *„új vizek”* utazójaként határozza meg önmagát, a vers jelképi

rendszere a francia szimbolistákhoz kapcsolódik (megidézi Rimbaud *A részeg hajó* című alkotását). A költő-vátesz útja a középszerűség elutasítása: az új *„kínok, titkok, vágyak”* meghódításának képességével felvértezve válhat a Holnap hősévé.

Az **elidegenedés,** az **eltévedés** érzését fogalmazza meg a *Kocsi-út az éjszakában* című vers. A lírai én a **létbiztonság elvesztésé**nek gondolatát (*„Minden Egész eltörött”*, *„Minden szerelem darabokban”*, *„Milyen csonka ma a Hold”*) a világegyetem és az emberi érzések szétéseséként, megcsonkításaként éli meg.

Ady **látomásos szimbolizmus**ának mesterműve *Az eltévedt lovas*. Az egykori lovas látomása a jelenbeli benyomásokkal (*„Alusznak némán a faluk, / Múltat álmodván dideregve / S a köd-bozótból kirohan / Ordas, bölény s nagymérgű medve.”*) kiegészülve a magyarság mítoszává, tragikus sorsának jelképévé válik.

- **Babits Mihály** *Messze, messze…* című költeményének beszélője nyolc országot mutat be. Egy országra egy versszak jut, az olvasó a térbeli váltásokat gyors vágásként érzékeli, mintha képeslapokat vagy diákat mutatna számára az utazó. A pillanatképszerű, impresszionista látványt elsősorban a nominális stílus teremti meg. A felsoroló bemutatást az utolsó strófában a tapasztalatok összegzése követi: a lírai én a megismerés teljességére vágyik *(„Minden a földön”),* viszont **a világokat bejáró utazó sem ismerhet meg mindent**, a világ összes szépsége nem ismerhető meg, **amit látunk belőle, csak töredék**.
- **Babits Mihály** *Jónás könyvé*nek főhőse a rendelt sorsa elől menekülni képtelen, azt vállalni kényszerülő próféta **belső utazás**a. Az ironikusan, önironikusan és torz esetlenséggel megalkotott lírai önarckép útja a **menekléstől a felismerésig** tart. Az elhívott, de küldetését nem vállaló, előle kétségbeesetten menekülő próféta viszontagságos kalandok után kénytelen megélni prófétai mivoltának nyilvános bukását. A példázatos történet zárlatában a nap tüzében szenvedő Jónásnak meg kell értenie a prófétaszerep lényegét: Isten döntése nem megkérdőjelezhető (*„A szó tiéd, a fegyver az enyém. / Te csak prédikálj, Jónás, én cselekszem”*). Az önnön költői szerepén gondolkodó, ezzel kapcsolatos kételyeit megfogalmazó Babits számára az is egyértelművé válik, hogy a prófétaszerep nem választott, hanem kijelölt sors, a hírvivő személye, bármennyire is fájdalmas az egyén számára, elhanyagolható. *(Csak posta voltál)*
- **Szimbolikus utazás**nak tekinthető **Kosztolányi Dezső** *A szegény kisgyermek panaszai* című ciklusa. Kosztolányi kisgyermeke **az eszmélkedés folyamatá**t éli át és éli meg: saját elképzelt vágyaival és félelmeivel naivan veszi számba világának tárgyait és fogalmakkal meg nem nevezhető jelenségeit. A versek a gyermekkori lét teljességét idézik, a költemények azonban nem kizárólag a gyermeki nézőpontot érvényesítik. A felnőtt én és a gyermek én egymásba fonódó beszédszólamok formájában nyilvánul meg; a versek impresszionista módon idézik fel az emlékképeket a múltidézés eszközével.

  Az út, utazás toposza Kosztolányi epikájában is jelentős szerepet játszik. A *Tizennyolcadik fejezet* villamosútja **az emberi élet allegóriája**. A novella nem egy valóságos, hanem a szereplői (elbeszélői) tudaton átszűrt utazást mond el, amelynek végállomása a halál. A villamos utasaként Esti Kornél nem vesz tudomást a halálról, éppen ezért hiteltelen életet él. A halállal szemben azonban a hiteltelen élet értelmét veszti, az élet törekvései kisszerűvé válnak, az elért eredmények relativizálódnak. A főhős felismeri a végállomásra érkezve, hogy csak a halál tudatában lehetséges hiteles életet élni. A novella értelmezésének sarokköve az elbeszélő és a főhős nézőpontjának eltérésében rejlik. A narrátor és a főhős azonos személy, az elbeszélő Esti nézőpontja azonban a visszatekintés objektivitása miatt különbözik a jelenben élő szereplő Estiétől, akinek szubjektív látószöge érvényesül elsődlegesen a műben. A főhős magára az utazásra koncentrál, így mindinkább elveszíti kapcsolatát a végállomással, annak jelentésével. Ennek ismeretében állítható, hogy Kosztolányi műve a hiteles élet példázataként olvasható.
- **Kassák Lajos** avantgárd verse, *A ló meghal, a madarak kirepülnek* egy valóságos utazás képsorával egy, **a művésszé válás folyamatát érzékeltető belső szellemi utazás**t mutat be.
- **Utazni nemcsak térben, de időben is lehet**, ahogy **Krúdy** Szindbádja teszi. Képletes utazásai többnyire időben visszafelé történnek. A főhős jelenéről alig tudunk valamit, leginkább

múltjáról értesülünk - a jelenben lezajló esemény csupán kiindulópontja **a múltbéli hangulatokat, benyomásokat megelevenítő utazás**nak. A múltból alig maradt meg valami, hatalmas a távolság emlék és valóság között, a múlt újraélése lehetetlen. A novellák visszatérő kulcsmotívuma az álom, mely fellazítja a novellák időszerkezetét. Szindbád csillapíthatatlan kalandvágytól hajtva száll újra és újra hajóra, **utazása**i többnyire **az időben visszafelé, az emlékezés útján** történnek. Krúdy novelláiban a történet helyett a belső idő, az emlékező én asszociatív és metaforikus kapcsolatteremtő képessége dominál. Krúdy epikájában az ok-okozati összefüggések nem lényegi mozzanatok, helyükbe a szövegszerűség, az elbeszélés módja lép. Az emlékezés összekapcsolódik az érzékeléssel, az emlékképeket valamilyen érzéklet idézi fel. A nő, az evés-ivás, egy kisváros képei az élet teljességének szimbólumai. Az emlékezést maga a nyelv alkotja meg úgy, hogy a múlthoz (emlék) és jelenhez (utazás) köthető jelentésrétegek egymásra utalnak.

- **József Attila** *Reménytelenül* című versének nyitóképe az emberi életutat a tárgyias tájköltészet elemeivel mutatja be, a lírai én nézőpontja a szemlélődő világértelmezőé. Berzsenyi idézett művével ellentétben **megérkezés és megállapodás helyett befejezésről, cél helyett reménytelen végről** ír. A természeti képek (homok, sík, víz) a belső táj kivetülései, a versbéli magány kozmikussá tágul (*„A semmi ágán ül szívem”*) a *Lassan, tünődve* zárlatában.
- **Kertész Imre** *Sorstalanság* című regényének főhőse egy 14 éves fiú, aki a kamaszkor tétovaságával számol be arról, hogy 1944 tavaszán hogyan búcsúztatta el családja a munkaszolgálatra bevonuló apát, majd arról, hogy két hónappal később munkába menet hogyan hurcolták el őt Auschwitzba, onnan Buchenwaldba, majd a zeitzi koncentrációs táborba. Innen aztán 1945 nyarán tér vissza, hogy szembesüljön egy számára immár végképp idegenné vált világgal. Köves Gyuri **utazása identitáskeresés**, de az utazás során nem sikerül a fiúnak megtalálnia azonosságtudatát a hazaérkezés után sem.

Minden, a feladatkiírásnak megfelelő, a *Javítási-értékelési útmutató*tól eltérő, helytálló értelmezés elfogadható.

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhasználati, nyelvhelyességi hibák jelölése

A szaktanár az előforduló hibákat piros tollal javítja. Ceruzás bejegyzések, jelek a dolgozatokban nem hagyhatók.

- tartalmi hiba: _____
- szerkesztési hiba: - - - - - - - - - - - -
- szórend, mondatrend: a helyes sorrendet függőleges vonalakkal és a szavak fölé írt számozással jelöljük. A bekezdések sorrendjét a margón számozással jelöljük.
- logikai hiba, ugrás a tagmondatok, mondatok vagy bekezdések (a szöveg nagyobb egységei) között:→, ←, ↑, ↓
- logikai vagy nyelvi ellentmondás: ↔
- nyelvhasználati, nyelvhelyességi és stílushibák jelölése hullámos vonallal történik: ~~~ ~~~

  Az egymást követő mondatokban folyamatosan jelentkező, ismétlődő hibák esetében a hullámos vonalat a margón, függőlegesen kell kitenni.
- hiányzó bekezdés jele: fordított Z betű
- fölösleges bekezdés (álbekezdés) jele: áthúzott fordított Z betű
- szövegbeli hiány jele: √
- a feladatkiírás szempontjából releváns tartalmi elem jelölése: ✓

A helyesírási hibák jelölési formái

- súlyos hiba: 2 vagy 3 vonalas aláhúzás (az aláhúzás fejezze ki a hiba pontértékét)
- enyhe (egyéb) hiba: 1 vonalas aláhúzás
- egybeírás jele: függőleges vonás alul-fölül domború félkörrel:
- különírás jele: függőleges vonás alul-fölül homorú félkörrel:
- A helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is. A könnyebb összeszámolás végett a hibapont a hibával egy sorban a margón jelölhető.

A helyesírási hibák értelmezése és minősítése

- A helyesírás értékelése az érettségi írásbeli vizsgán 2017 májusától *A magyar helyesírás szabályai*nak 12. kiadása alapján történik.
- Ismétlődő hibákra csak az első előfordulás alkalmával adható hibapont. Csak az ugyanabban a szóban előforduló megegyező hiba számít ismétlődő hibának. Ugyanazon toldalékok hibás írása különböző szavakban nem ismétlődő hiba.
  (A központozási hibák minősítését l. alább.)
- A közkeletű szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy szakszókincse közkeletűnek tekintendő (pl. metafora, szimbólum, ars poetica, motívum, avantgárd)
- A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba (pl. a *-ban/-ben* és a *-ba/-be* határozóragok keverése).
- Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat a javító tanár ugyanúgy súlyos és egyéb hibák közé sorolja, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az enyhe hibák közé kell sorolni. A költői-írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében nem hiba, ha az idézet szó szerinti és idézőjellel jelölt. Amennyiben az idézet jelöletlen és/vagy tartalmi idézet, akkor az előforduló hibákra a hibának megfelelő hibapontszámot kell adni.

- A helyesírási hibákat a szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsorban, valamint a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.
- A vizsgadolgozat műértelmező szövegalkotási feladatát (egy mű értelmezése vagy témakifejtő dolgozat/esszé) **szószámtól függetlenül javítani, értékelni kell,** majd a helyesírási hibapontokat a szövegértési-nyelvi feladatsor és az irodalmi feladatlap helyesírási hibapontjaival összesíteni kell. Az összesített pontszámok alapján állapítja meg a javító tanár a vizsgadolgozat helyesírási pontszámát.
  A vizsgadolgozat műértelmező szövegalkotási feladata (egy mű értelmezése vagy témakifejtő dolgozat/esszé) **a helyesírás és az íráskép szempontjából nem értékelhető, ha** a vizsgázó a feladatot nem oldotta meg, továbbá ha nem a feladat témájáról írt. Ebben az esetben a javító tanár a szövegértési-nyelvi feladatsor és az irodalmi feladatlap helyesírási hibapontjai alapján állapítja meg a vizsgadolgozat helyesírási pontszámát.
  Az íráskép értékelésében az általános értékelési szempontok az irányadók.
- Ha a vizsgázó a megírt szövegalkotási feladatban a kidolgozási idő alatt javítani akar, akkor a javítás szabályos módja: a dolgozatíró a javítani kívánt szót / szavakat egy vonallal áthúzza, a helyesnek vélt szót / szavakat pedig újra leírja.
- Az ékezethasználat pongyolának minősül, ha az egyezményes ékezetek helyett a vizsgázó egyéni jeleket használ. Az egyéni írássajátosságok nem mentesítik a vizsgázót a hosszú és a rövid magánhangzók megkülönböztetésének kötelezettsége alól.

A helyesírási típushibák pontozása

Megjegyzés: Az alábbiakban a súlyos hibáknak két típusát különböztetjük meg: az egyik 3 hibapontot, a másik 2 hibapontot ér.

Súlyos hiba (3 hibapont)

- mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban (pl.*friss, kommunikáció, kötelezettség*)
- mássalhangzók kapcsolódásának hibás jelölése (teljes és részleges hasonulás, összeolvadás, rövidülés, nyúlás, kiesés (pl. *Ivett-tel*, *dühhel/dühvel, százszor, színpad, mondja, hallgat, egyes, gondtalan*)
- kis- és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevek (pl. *Magyar Tudományos Akadémia, Természet Világa*), melléknevek és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknevek (pl. *francia*, *balatoni, móriczi, adys*) esetében
- igekötős igék hibás egybe-, illetve különírása (pl. *lemegy, megy le, le fog menni*)
- a *ly – j* tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban, az *ly – j* hiánya vagy kiejtés szerinti jelölése (pl. *folyik, folyjon, megfojtja)*
- a felszólító módú igealakokban (pl. *higgyen, hagyja*)

Súlyos hiba (2 hibapont)

- tagadószó egybeírása az igével, a tagadott szóval, a tagadott kifejezéssel
- magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban (pl. *árbóc, búra, immunis;* az *a-á* és *e-é* hangok felcserélése nem időtartamhiba, csak enyhe hiba)
- közhasználatú szavak elválasztása
- mondatkezdő nagybetű tévesztése

Enyhe (egyéb) hiba (1 hibapont)

- közhasználatú szavak/összetett szavak különírása, illetve szókapcsolatok egybeírása (pl. *csoda szép, nagy méretű, véghez visz; nyitvatartás (üzemidő), kémiaszakkör, szabadvers, szerelmes vers*)
- nem közhasználatú szavak súlyos hibái
- köznevek kezdőbetűjének tévesztése (pl. világháború)
- kezdőbetű tévesztése több elemből álló tulajdonnévből képzett melléknév esetében (pl. *New York-i, budapest – bécsi, Csokonai Vitéz Mihály-os*)
- betűtévesztés vagy felcserélés, betűkihagyás, szótagkihagyás
- a központozási hibák kivételével minden más, a súlyos hibák között nem felsorolt hiba

Központozási hiba (összesen maximum 4 hibapont)

A központozási hibák típusai:

- mondatzáró írásjelek hiánya vagy téves használata
- tagmondatok közötti írásjelek (ide soroljuk a közbeékelés jelölését is)
- mondatrészek közötti írásjelek hiánya vagy téves jelölése
- egyéb írásjelek hiánya vagy téves jelölése (pl. a címek, a megszólítás, az idézés írásjelei, sorszámnevek, dátumok írása, szavak és szórészek közötti írásjelek elmaradása, írásjel indokolatlan átvitele új sorba, valamint minden olyan írásjel-használati hiba, ami az 1-3. típusba nem tartozik)

5, bármely típusú központozási hiba után 1 helyesírási hibapont jár. Központozási hibákkal 4 hibapontnál több nem szerezhető.

A helyesírási vizsgapont kiszámítása

A helyesírási hibapontok átszámítása vizsgaponttá úgy történik, hogy a javító tanár összegzi a súlyos, az enyhe és a központozási hibák hibapontjait, majd a következő táblázat szerint átváltja vizsgapontokra:

Hibaponthatár	Vizsgapont
0–2	**0**
3–4	**–1**
5–6	**–2**
7–8	**–3**
9–10	**–4**
11–12	**–5**
13–14	**–6**
15–16	**–7**
17–	**–8**

Az íráskép értékelése

Nem vonható le pont, ha a dolgozat írásképe rendezett, végig jól olvasható, javításai szabályosak, és ékezethasználata követi a szabályos hangjelölést.

1 pont vonandó le, ha a dolgozat írásképe alapvetően rendezett, zömében jól olvasható, de a külső forma hibái (javítások, ékezethasználat rendezettsége) többször, visszatérően, de néhány hibánál nem többször kifogásolhatók.

2 pont vonandó le, ha az íráskép nem vagy alig olvasható, a dolgozatíró a javítás szabályos módjától eltérően javít, az ékezetek szabályos jelölésére nem fordít figyelmet. Dolgozata összességében rendetlen, rendezetlen munka benyomását kelti.